

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

SCIENTIFIC WORKS
OF INTERREGIONAL ACADEMY
OF PERSONNEL MANAGEMENT

LEGAL SCIENCES

Випуск 4 (72), 2024

Видавничий дім
“Гельветика”
2024

Редакційна колегія

Кислий А. М., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, директор Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом (**головний редактор**)

Берзін П. С., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології Інституту права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Богатирьов І. Г., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Вакулік О. О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та судової медицини, Національна академія внутрішніх справ

Головко Л. О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Гордієнко С. Г., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри національної безпеки навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Доценко О. С., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Національна академія внутрішніх справ

Заросило В. О., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Калиновський Б. В., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та прав людини, Національна академія внутрішніх справ

Кисленко Д. П., кандидат юридичних наук, д.пед.н., доцент, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Козаченко О. І., доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна академія управління персоналом

Козін С. М., доктор юридичних наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Колб О. Г., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Ладиченко В. В., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Лисенко С. О., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Макєва О. М., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, Національний авіаційний університет

Мердова О. М., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2, Донецький державний університет внутрішніх справ

Муравйов К. В., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна академія управління персоналом

Омаров Азад Енвер огли, доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Піддубний О. Ю., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного та господарського права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Сервецький І. В., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри національної безпеки навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Стрельбицька Л. М., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, Національна академія Служби Безпеки України

Стрельбицький М. П., доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник науково-організаційного центру, Національна академія Служби Безпеки України

Стрелюк Я. В., доктор юридичних наук, прокурор, Офіс Генерального прокурора України

Чусько В. І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Шульга Є. В., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Яра О. С., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного та фінансового права, декан юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Łukasz Moniuszko, Doktor habilitowany, Profesor, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy (Bydgoszcz, Rzeczpospolita Polska)

Agnieszka Szpak, dr hab., Professor, Department of International Security, Institute of Security Studies, Toruń, Poland

Dariusz Skalski, dr hab., Professor, Gdansk University of Physical Education and Sport, Gdańsk, Poland

Затверджено Вченою радою
Міжрегіональної Академії управління персоналом 26.12.2024 (протокол № 12)

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа:
Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1173 від 11.04.2024 року.

Відповідно до Наказу МОН України № 320 від 07 квітня 2022 року (додаток 2) журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія Б). Спеціальності: 081 – Право; 262 – Правоохоронна діяльність; 293 – Міжнародне право.

Видання індексується Google Scholar

DOI: 10.32689/2522-4603

Наукові праці МАУП. Юридичні науки. 2024. Вип. 4 (72). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2024. 68 с. Публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку права. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, кого цікавить розвиток юридичної науки в Україні.

ЗМІСТ

Сергій ВИЛКОВ

ПРИМУСОВА ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ.....5

Наталія ЛАВРИК

АНАЛІЗ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ
В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЇХ РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ.....12

Богдана МЕЛЬНИЧЕНКО, Юлія ВОРОНЕЦЬКА

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ.....16

Валентина ОРЛЕНКО

РОЛЬ ОБСЄ У РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....21

Віталій ОСМОЛЯН

ПРИЙОМИ ДОПИТУ СВИДКІВ (ПОТЕРПІЛИХ) ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ДЕФІНІЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ПОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ28

Роман СВИСТОВИЧ

СОЦІАЛЬНІ, СІМЕЙНІ ТА ІНШІ МАСОВІ ЗАХОДИ,
ЯКІ ПРОВОДЯТЬСЯ В УКРАЇНІ І НЕ МАЮТЬ ПОЛІТИЧНОГО ЕКОНОМІЧНОГО
ЧИ ІНШОГО ПІДґРУНТЯ.....33

Максим СМИРНОВ

ПРЕДМЕТНА СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ.....38

Олександр СУШКО

ПОНЯТТЯ РОЗВІДКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВЕДЕННЯ
В АНТСЬКО-ВІЗАНТІЙСЬКИХ КОНФЛІКТАХ VI СТОЛІТТЯ.....43

Іван ФЛИС

ДАЙДЖЕСТИ ПРО ВИБОРИ ПІД ВИСТРІЛАМИ,
МАНІПУЛЯЦІЇ ТА НАРОДНУ ПІДТРИМКУ.....49

Станіслав ШЕПТУХОВСЬКИЙ

НЕМОВЛЕННЄВІ ІНСТРУМЕНТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....56

УДК 342.7-054.73

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.4.4>**Валентина ОРЛЕНКО**аспірантка кафедри національної безпеки, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», valentinaorlenko60@ukr.net

ORCID: 0009-0004-7243-1237

**РОЛЬ ОБСЄ У РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ
ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ**

У статті детально розглянуто роль Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) у впровадженні міжнародних стандартів захисту внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які є однією з найвразливіших категорій населення під час збройних конфліктів та кризових ситуацій. Зазначено, що ОБСЄ, як найбільша регіональна організація, має широкий мандат у питаннях безпеки та захисту прав людини. Її діяльність зосереджується на забезпеченні стабільності, попередженні конфліктів, моніторингу ситуацій з порушенням прав людини, а також на сприянні миротворчим процесам. Важливу роль у захисті ВПО відіграє міжнародна співпраця, зокрема взаємодія з такими організаціями, як Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), яка дозволяє координувати дії та уникати дублювання зусиль. Особливу увагу приділено оцінці ефективності спеціальних моніторингових місій ОБСЄ, які є важливим механізмом у забезпеченні безпеки та прав людини. Як приклад наведено Спеціальну моніторингову місію (СММ) ОБСЄ в Україні, що діяла з 2014 до 2022 року. Ця місія здійснювала неупереджене спостереження за ситуацією в зоні конфлікту, а також фіксувала порушення прав людини, надаючи міжнародним партнерам і зацікавленим сторонам актуальну інформацію для прийняття рішень. Крім того, СММ сприяла діалогу між сторонами конфлікту, що допомогло запобігти ескалації насильства. У дослідженні виявлено, що хоча ОБСЄ має значний потенціал у забезпеченні захисту ВПО, існують певні проблеми. Однією з основних є недостатня інтеграція місцевих організацій та громадянського суспільства у процеси, що спрямовані на захист ВПО. Це створює прогалини у співпраці та знижує ефективність заходів з реабілітації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові громади. Важливою перешкодою є також обмежений доступ місій ОБСЄ до певних регіонів через безпекові обмеження або відсутність правових інструментів, що ускладнює їхню роботу. У статті запропоновано кілька шляхів для покращення діяльності ОБСЄ. Насамперед, це посилення співпраці з місцевими органами влади та організаціями громадянського суспільства, які мають безпосередній доступ до постраждалого населення. Це дозволить забезпечити оперативну допомогу ВПО та створити умови для їхньої інтеграції в суспільство. Крім того, рекомендується розширити юридичні повноваження місій ОБСЄ, що дозволить їм більш ефективно реагувати на порушення прав ВПО, а також запровадити спеціальні механізми для моніторингу та захисту прав ВПО на всіх етапах конфлікту. Таким чином, діяльність ОБСЄ у сфері захисту ВПО є ключовою для стабілізації ситуації у постконфліктних регіонах, однак потребує подальшого вдосконалення та тіснішої взаємодії з місцевими та міжнародними партнерами для забезпечення максимальної ефективності.

Ключові слова: ОБСЄ, внутрішньо переміщені особи (ВПО), міжнародні стандарти, захист прав людини, моніторинг, конфлікт, міжнародні стандарти, національні суди, імплементація рішень, захист вразливих груп, міжнародні механізми, правова гармонізація, реформа судової системи, якісні та доступні публічні послуги, права споживачів, механізми захисту, вирішення спорів, управління ризиками, національна безпека.

Valentyna Orlenko. THE ROLE OF THE OSCE IN IMPLEMENTING INTERNATIONAL STANDARDS FOR THE PROTECTION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS

The article provides a detailed analysis of the role of the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) in implementing international standards for the protection of internally displaced persons (IDPs), who represent one of the most vulnerable population groups during armed conflicts and crises. It is noted that the OSCE, as the largest regional organization, has a broad mandate in matters of security and human rights protection. Its activities focus on ensuring stability, preventing conflicts, monitoring human rights violations, and supporting peacebuilding processes. International cooperation, particularly with organizations such as the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), plays a crucial role in protecting IDPs by coordinating actions and avoiding duplication of efforts. Special attention is given to the evaluation of the effectiveness of OSCE's special monitoring missions, which serve as vital mechanisms for ensuring security and human rights protection. The OSCE Special Monitoring Mission (SMM) in Ukraine, which operated from 2014 to 2022, is presented as a case study. This mission conducted impartial observations of the conflict zone and documented human rights violations, providing timely information to international partners and stakeholders for decision-making. Furthermore, the SMM facilitated dialogue between conflict parties, helping to prevent the escalation of violence. The study reveals that, despite OSCE's significant potential in protecting IDPs, there are certain challenges. One of the key issues is the insufficient integration of local organizations and civil society into processes aimed at protecting IDPs. This creates gaps in collaboration and reduces the effectiveness of rehabilitation and integration measures for IDPs in new communities. Another major obstacle is the restricted access of OSCE missions to certain regions due to security constraints or a lack of legal instruments, complicating their operations. The article proposes several ways to improve OSCE's activities. First, strengthening cooperation with local authorities and civil society organizations,

which have direct access to the affected population, is suggested. This will enable the provision of prompt assistance to IDPs and create conditions for their integration into society. Additionally, expanding the legal powers of OSCE missions is recommended to allow for more effective responses to IDP rights violations, as well as introducing special mechanisms for monitoring and protecting IDP rights at all stages of the conflict. Thus, OSCE's activities in the field of IDP protection are crucial for stabilizing post-conflict regions, but they require further improvement and closer cooperation with local and international partners to ensure maximum effectiveness.

Key words: OSCE, internally displaced persons (IDPs), international standards, human rights protection, monitoring, conflict, international standards, national courts, implementation of decisions, protection of vulnerable groups, international mechanisms, legal harmonization, judicial system reform, high-quality and accessible public services, consumer rights, protection mechanisms, dispute resolution, risk management, national security.

Постановка проблеми. Проблема захисту прав внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) на сьогодні є однією з найактуальніших у світі, особливо в умовах зростання кількості конфліктів і криз, що змушують мільйони людей залишати свої домівки. Міжнародне співтовариство активно шукає ефективні механізми для забезпечення захисту цих осіб, і важливу роль у цьому процесі відіграє Організація з безпеки та співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ). ОБСЄ як одна з найбільших регіональних організацій світу активно сприяє впровадженню міжнародних стандартів у галузі захисту прав ВПО, забезпечуючи платформу для співпраці між державами, міжнародними організаціями та громадянським суспільством. У цьому контексті важливим є аналіз ролі ОБСЄ у реалізації міжнародних стандартів захисту внутрішньо переміщених осіб, а також оцінка ефективності її зусиль у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження важливості ролі ОБСЄ та міжнародних стандартів у захисті прав людини та внутрішньо переміщених осіб підкреслюють ключову роль цієї організації у забезпеченні стабільності та безпеки в умовах конфлікту. О. Банчук, Р. Куйбіда, М. Середя [1] підкреслюють значення громадського моніторингу судових процесів для забезпечення прозорості правосуддя. Р. Куйбіда, О. Сироїд [3] зосереджуються на важливості правильного написання судових рішень, зокрема з урахуванням міжнародних стандартів. Т. Фулей [9-10] у своїх працях розглядає практичне застосування рішень Європейського суду з прав людини, що є важливим для національного правосуддя в умовах конфлікту. Експертні дебати «Prism Security Debates» [2] та публікації щодо реакції ОБСЄ [4-6; 11-17] на кризу в Україні демонструють роль організації в забезпеченні безпеки та стабілізації регіону. Документи, такі як Стамбульський документ [7] і Статут ООН [8], підкреслюють важливість міжнародних механізмів у врегулюванні конфліктів. Більшість досліджень зосереджуються на міжнародному вимірі, однак бракує інформації про те, як ОБСЄ співпрацює

з локальними організаціями та урядами для захисту ВПО.

Метою статті. Стаття спрямована на аналіз ключових ініціатив ОБСЄ, оцінку ефективності її механізмів і співпраці з іншими міжнародними організаціями для забезпечення прав і безпеки ВПО в умовах сучасних викликів та конфліктів.

Виклад основного матеріалу. ОБСЄ є однією з найбільших регіональних організацій у світі, створеною відповідно до Глави VIII Статуту ООН. Вона об'єднує 57 держав-учасниць. На Стамбульському саміті 1999 року країни-учасниці ОБСЄ затвердили Платформу Безпеки, яка спрямована на розвиток співпраці та зміцнення відносин між організаціями й установами, що працюють над забезпеченням комплексної безпеки в зоні відповідальності ОБСЄ. Ця Платформа передбачає також співпрацю з різними органами та агентствами ООН [7].

У 1998 році ОБСЄ та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ) підписали Меморандум про посилення співпраці, визнавши важливість зв'язку між конфліктами та переміщенням населення. Відтоді обидві організації активно взаємодіють у широкому колі питань, включаючи обмін оперативною інформацією та координацію дій, щоб уникнути дублювання зусиль і максимально ефективно використовувати наявні ресурси [12-14].

З огляду на конфлікти та постконфліктні ситуації, дії щодо захисту прав біженців і ВПО мають важливе значення для системи безпеки ОБСЄ. Рішення проблем переміщення та запобігання його подальшому поширенню нерозривно пов'язане з вирішенням конфліктів і досягненням миру. Невирішені проблеми примусового переміщення можуть призвести до нестабільності, що загрожує мирним процесам. Крім того, переміщення часто стає причиною нової хвилі напруженості в окремих країнах або регіонах, а добровільне повернення людей неможливе без гарантій безпеки.

В умовах невідновленої власності та за відсутності інших необхідних умов, вирішення конфлікту та проблем внутрішньо переміще-

них осіб вимагає співпраці між кількома організаціями, включно з ОБСЄ. ОБСЄ відрізняється комплексним підходом до безпеки, який включає охоплення всіх етапів конфліктного циклу та широку присутність на місцях.

Міжнародна присутність, зокрема місії ОБСЄ, відіграє важливу роль у запобіганні ескалації конфліктів та порушень прав людини. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні (ділі – СММ) розпочала свою роботу 21 березня 2014 року у відповідь на офіційне звернення уряду України до ОБСЄ та за згодою всіх 57 держав-учасниць організації. Місія працювала до 31 березня 2022 року, виконуючи важливу роль у забезпеченні стабільності та моніторингу ситуації в країні протягом цього періоду [4-6].

СММ була неозброєною цивільною місією, яка діяла цілодобово, без перерв, у всіх регіонах України. Основна мета місії полягала в тому, щоб забезпечувати неупереджене і об'єктивне спостереження за ситуацією в сфері безпеки та регулярно звітувати про події на місцях. Окрім моніторингу, важливою складовою діяльності СММ було сприяння діалогу між усіма сторонами конфлікту, з метою зниження напруги та пошуку шляхів мирного врегулювання. Завдяки своїй присутності СММ сприяла відкриттю каналів для комунікації та підтримувала процес стабілізації ситуації в країні [8].

Місія виконувала завдання як на політичному, так і на гуманітарному рівні, допомагаючи фіксувати випадки порушення прав людини та збройні інциденти, що загрожували безпеці цивільного населення. Її робота була важливим елементом міжнародних зусиль, спрямованих на стабілізацію та врегулювання конфлікту в Україні [1].

Польові операції ОБСЄ базуються на індивідуальних мандатах, що мають спільні риси. Вони розгортаються на тривалий, але обмежений період у приймаючих країнах, з обов'язковим погодженням уряду цих країн та підписанням Меморандуму про взаєморозуміння. Польові співробітники ОБСЄ часто є єдиними представниками міжнародної спільноти, присутніми безпосередньо у зонах конфліктів з реальними або потенційними випадками переміщення населення.

У Рішенні Ради міністрів ОБСЄ №3/11 «Про елементи конфліктного циклу», ухваленому у Вільнюсі в 2011 році, підкреслюється важливість раннього попередження, швидкого реагування, діалогу для посередництва та постконфліктної реабілітації, особливо для захисту прав осіб, що перебувають під загрозою [1].

Особи, які зазнали примусового переміщення або постраждали від нього, повинні отримувати належний захист на всіх етапах конфліктного циклу. Для підвищення ефективності ОБСЄ в цьому напрямі Центр із запобігання конфліктам разом із Верховним комісаром ООН у справах біженців підготували «Пам'ятку щодо заходів захисту». Цей документ є практичним інструментом для співробітників ОБСЄ на місцях, а також допомагає голові ОБСЄ, державам-учасницям і органам організації глибше дослідити зв'язок між конфліктами та переміщенням, з метою посилення кризового управління та координації зусиль. Пам'ятка також сприяє реалізації Рішення Ради міністрів №3/11. Конфліктний цикл поділено на чотири стадії, кожна з яких включає визначені завдання [15].

Стадія I: Раннє попередження та запобігання конфліктам

1. Зміни в контексті та їхній вплив на суспільство. Основними аспектами цієї стадії є: а) обмеження свободи пересування для всього населення або окремих його груп; б) важливі політичні події та реакція на них як на національному, так і на міжнародному рівнях; в) випадки загального чи цілеспрямованого насильства, наприклад, напади на етнічні або релігійні меншини; г) образи, залякування та примус; реакція та можливості реагування з боку правоохоронних і судових органів; д) поширення чуток на важливі суспільні теми, підбурювальні виступи або дії громадських лідерів, місцевих політиків чи державних службовців, а також мова ворожнечі у ЗМІ; ж) загрози життю, безпеці та добробуту цивільного населення, випадки сексуального та гендерного насильства; з) насильницьке вербування дорослих і дітей, а також наявність організованої злочинності; і) погіршення соціально-економічної ситуації, обмеження доступу до товарів першої необхідності та державних послуг; к) вплив поганих погодних умов, що обмежує можливість доступу до віддалених районів. Усе це може спричинити порушення безпеки, що негативно впливає на меншини або переміщені групи населення, через що люди починають готуватися до втечі.

2. Вимушене переміщення через порушення прав людини та загрозу переслідувань. Порушення прав людини та цілеспрямоване переслідування окремих етнічних чи соціальних груп, а також зростання загального насильства призводять до збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб або тих, хто шукає статус біженця для отримання міжнародного захисту.

3. Загострення ситуації та масове переміщення. В умовах загострення конфлікту, збільшення насильства та порушень прав людини, міжнародного гуманітарного права, або інших дестабілізаційних факторів спостерігається масштабне переміщення населення. Це часто супроводжується поспішним від'їздом через брак часу для підготовки, відсутність необхідних послуг або особистих документів. Внутрішньо переміщені особи можуть стикатися з обмеженнями свободи пересування, ворожістю, нападами та насильством з боку державних чи недержавних акторів.

Стадія II: Врегулювання кризи під час гострого і тривалого конфлікту.

1. Свобода пересування в пошуках безпеки. В умовах відкритого конфлікту між двома або більше сторонами, де залучені регулярні або нерегулярні збройні формування, цивільне населення стикається з обмеженнями щодо вільного пересування як у межах країни, так і при спробі перетину державного кордону. Люди, які опинилися в зоні конфлікту, піддаються значним загрозам для життя, фізичної безпеки та ризику порушення їхніх прав. Цивільні можуть бути змушені залишити свої домівки або, навпаки, примушені до повернення чи переміщення до інших небезпечних зон. Умови на кордонах або вимоги для перетину кордону можуть ще більше ускладнити їх становище, обмежуючи можливості для втечі.

2. Безпека та першочергові потреби ВПО у місцях тимчасового перебування. Переміщені особи шукають безпеку в інших населених пунктах, які можуть бути розташовані поруч із зоною конфлікту або кордоном, що підвищує ризик їхнього залучення до збройних операцій. Поселення можуть стати об'єктом нападів або мішенню для військових операцій. ВПО часто знаходять притулок серед родичів або у вже сформованих громадах переміщених осіб, хоча їхня соціальна та родинна підтримка може бути порушена через втечу. Спеціальної допомоги потребують діти, люди з інвалідністю, літні люди та інші вразливі категорії населення, які залишилися без підтримки. Переміщені особи можуть знаходити притулок у приватних будинках, неформальних поселеннях або приміщеннях, виділених місцевою владою. Однак, використання шкіл для поселення ВПО не рекомендується, оскільки це перешкоджає освітньому процесу. Все це ускладнюється обмеженими можливостями забезпечення необхідної допомоги, включаючи вирішення проблем психічного здоров'я.

3. Захист, координація та ефективна співпраця. Важливими аспектами є типи орга-

нізацій, присутніх у зоні кризи, їхні можливості для реагування, а також наявність додаткових повноважень. Важливо забезпечити комунікацію між організаціями, що працюють на місцях, і штаб-квартирою через офіційні та неофіційні канали, а також наявність механізмів для обміну інформацією та аналітичними даними. Для максимізації ресурсів необхідно координувати польовий моніторинг і регулярно включати питання захисту ВПО до звітів ОБСЄ. Злагоджені дії та спільні звернення до влади можуть сприяти дотриманню міжнародних стандартів захисту прав людини та норм міжнародного права.

Стадія III: Врегулювання тривалого конфлікту

1. Права ВПО та обов'язки держави. Основна відповідальність за захист внутрішньо переміщених осіб (ВПО) і надання їм гуманітарної допомоги лежить на національних органах влади. Держави також повинні прагнути до пошуку довгострокових рішень для ВПО у своїх межах.

2. Проблеми безпеки та ризику для поселень ВПО. Гостра загроза безпеці може зникнути або переміститися в інші райони, але більшість ВПО залишається в тимчасових поселеннях. Якщо ці поселення розташовані поблизу кордонів або зони військових дій, їхній цивільний статус може бути під загрозою через присутність збройних елементів. Такі поселення можуть бути сприйняті як політично залучені, що робить їх мішенню для нападів. Будь-які акти насильства, зокрема загрози та напади на ВПО, що не беруть участь у бойових діях, заборонені відповідно до міжнародного гуманітарного права та Керівних принципів ООН. Окрім прямих загроз безпеці через конфлікт, ВПО можуть також зіштовхнутися з внутрішніми ризиками, які є менш очевидними, але не менш небезпечними.

3. Інтеграція питань переміщення в довгострокові зусилля з мирного врегулювання. Запобігання новим переміщенням тісно пов'язане з досягненням стійкого миру. Невирішені проблеми переміщення можуть стати джерелом нестабільності, загрожуючи миротворчим процесам. Водночас, тривалі рішення для ВПО, такі як повернення чи репатріація, не можуть бути досягнуті, поки не буде забезпечено їхню безпеку, відновлено майно та створено умови для стабільного виходу з конфлікту.

Стадія IV: Постконфліктний перехід та реабілітація

1. Заходи з укріплення довіри. Укріплення довіри є ключовою складовою роботи ОБСЄ і спрямоване на зміну поглядів і відновлення

відносин між спільнотами та сторонами конфлікту. Хоча ці заходи можуть охоплювати політичні, економічні, екологічні та соціальні сфери, основою для успішної реабілітації є побудова довіри на особистому рівні, що сприяє зміцненню миру і відновленню суспільства. Втім, заходи з укріплення довіри не вирішують кореневих причин конфлікту і залежать від готовності всіх сторін до мирного врегулювання. Співпраця між ОБСЄ, міжнародними агентствами та органами безпеки може сприяти успішній реалізації таких заходів, наприклад, у вигляді візитів типу «приїхати й побачити», які, у разі успіху, можуть бути повторені й розширені для залучення більшої кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО) або біженців.

2. Моніторинг репатріації, повернення та (ре)інтеграції ВПО. ОБСЄ, маючи великі повноваження у сфері безпеки, відіграє важливу роль у моніторингу процесів репатріації, повернення та (ре)інтеграції ВПО. Такий моніторинг дозволяє своєчасно виявляти порушення безпеки, забезпечувати рівний доступ до прав та засобів захисту, а також швидко інформувати відповідні органи про можливі порушення на місцевому рівні. Моніторинг є потужним інструментом для забезпечення належного управління, дотримання прав людини і посилення спроможності місцевих органів влади.

3. Інтеграція питань повернення та (ре)інтеграції у сферу належного управління. Питання повернення та (ре)інтеграції ВПО повинні бути враховані в рамках програмного підходу до належного управління. Польові співробітники ОБСЄ мають відображати ці події у своїх звітах і забезпечувати тісний зв'язок із виконавчими структурами організації.

4. Примирення в контексті (ре)інтеграції ВПО. Згідно з концептуальним документом ОБСЄ, примирення розглядається як процес, спрямований на подолання конфліктів шляхом трансформації політичних та соціальних відносин. Цей процес повинен базуватися на довірі, рівноправності, визнанні відмінностей, партнерстві та спільних інтересах. Примирення має не лише політичний, але й когнітивний аспект, який передбачає зміну усталених негативних уявлень і перетворення їх на конструктивні відносини.

Польові операції ОБСЄ на всіх етапах не є обов'язковими, але пропонують конкретні дії, такі як моніторинг ситуації на місцях, правозахисна діяльність, співпраця з іншими організаціями, зокрема ВКБ ООН, Міжнародним Комітетом Червоного Хреста та іншими,

для забезпечення безпеки та дотримання прав ВПО [9-10].

Протягом свого існування ОБСЄ сформувала всеосяжний порядок денний, який охоплює практично всі сучасні виклики, з якими стикається світова спільнота. В основі цього порядку лежить широке розуміння безпеки, що дозволяє організації ефективно реагувати на широкий спектр проблем, включаючи гібридні війни, транснаціональні загрози, захист прав людини та питання міграції, пов'язані з особистою безпекою. ОБСЄ діє як потужний інструмент для раннього попередження та реагування на кризи, забезпечуючи міжнародну підтримку та координацію зусиль на різних етапах конфліктного циклу.

Одним із ключових аспектів діяльності ОБСЄ є робота з наслідками вимушеного переміщення під час і після конфліктів. Вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців є центральною темою в питаннях безпеки, яка потребує тісної співпраці з місцевими органами влади, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Комплексний підхід до безпеки, який використовує ОБСЄ, дає можливість охоплювати не лише політичні аспекти вимушеного переміщення, але й економічні, екологічні та соціальні. Права людини також залишаються одним із ключових пріоритетів, що забезпечує всебічну підтримку та захист переміщених осіб.

Завдяки цьому підходу ОБСЄ має унікальну здатність сприяти стабільності та постконфліктній реабілітації, забезпечуючи відновлення нормального життя для людей, які постраждали від конфліктів. Це включає не лише моніторинг ситуації на місцях, але й підтримку довгострокових рішень для переселенців, таких як репатріація, інтеграція в нові громади або повернення до рідних місць проживання. ОБСЄ також активно взаємодіє з міжнародними структурами для того, щоб гарантувати дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини та гуманітарного права, роблячи вагомий внесок у побудову миру та забезпечення безпеки [17].

Висновки і пропозиції. Одним із головних напрямків роботи місії в Україні було забезпечення дотримання прав ВПО. Це включало моніторинг умов їхнього перебування, захист прав та сприяння у вирішенні проблем, пов'язаних з переселенням. СММ активно взаємодіяла з місцевими органами влади, щоб забезпечити ВПО належний захист, а також сприяла поверненню до нормального життя.

ОБСЄ ефективно співпрацювала з іншими міжнародними організаціями, зокрема

з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ), що дозволило забезпечити скоординовану відповідь на кризи. Меморандум про співпрацю між ОБСЄ та УВКБ сприяв уникненню дублювання зусиль і забезпечив оптимальне використання ресурсів.

Важливою складовою місії була допомога у процесі постконфліктної реабілітації, включаючи питання повернення ВПО, інтеграції їх у нові громади та створення безпечних умов для життя. Завдяки своєму комплексному підходу до безпеки, ОБСЄ сприяла процесам відновлення, поєднуючи політичні, економічні, соціальні та екологічні аспекти.

Пропозиції для покращення діяльності ОБСЄ в Україні:

1. *Посилення юридичних повноважень.* ОБСЄ може розглянути можливість надання місії більш чітких юридичних повноважень для моніторингу та захисту прав ВПО, включаючи можливість вжиття правових заходів у випадках порушення прав людини.

2. *Створення спеціальних механізмів захисту ВПО.* Доцільно розробити спеціальні правові механізми на національному рівні для захисту ВПО, що відповідатимуть міжнародним стандартам. ОБСЄ може сприяти розробці цих механізмів шляхом надання консультацій урядам і місцевим органам влади.

3. *Розширення співпраці з місцевими організаціями.* Важливо посилити співпрацю з місцевими громадськими організаціями, що працюють у сфері прав людини та захисту ВПО. Це дозволить краще реагувати на проблеми на місцях і забезпечити оперативне вирішення питань, пов'язаних з переміщенням і захистом прав.

4. *Підвищення спроможності моніторингу.* З метою підвищення ефективності роботи, ОБСЄ варто посилити свої механізми моніторингу, зокрема використання сучасних технологій для відстеження ситуації в конфліктних зонах. Це допоможе більш оперативно реагувати на порушення і вживати відповідних заходів.

5. *Акцент на миротворчих ініціативах.* Зважаючи на роль ОБСЄ у миротворчості, необхідно збільшити кількість ініціатив, спрямованих на сприяння діалогу між сторонами конфлікту. Місія може відігравати активнішу роль у медіації та забезпеченні підтримки мирних переговорів.

Таким чином, діяльність СММ в Україні є важливим елементом у забезпеченні стабільності, захисту прав людини та сприяння мирному врегулюванню конфліктів. Пропозиції, спрямовані на посилення юридичних та практичних аспектів роботи ОБСЄ, можуть допомогти місії ще більш ефективно виконувати свої завдання у майбутньому.

Література:

1. Банчук О., Куйбіда Р., Середа М. Моніторинг судового процесу: посібник для громадських об'єднань. К. : ВАІТЕ, 2015. 70 с.
2. Експертні безпекові дебати «Prism Security Debates». Позиційний документ «Україна. ОБСЄ: безпекові питання та взаємозалежність», лютий 2016. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/prism_security201602.pdf.
3. Куйбіда Р., Сироїд О. Посібник із написання судових рішень. К. : Дрім Арт, 2013. 224 с.
4. Реакція ОБСЄ на кризу в Україні. Станом на 20 жовтня 2014 року. Військові оціночні заходи – OSCE. URL: www.files.ethz.ch/isn/184707/Ukraineian.pdf.
5. Рішення про розміщення спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні. URL: <https://www.osce.org/uk/pc/225036>.
6. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні. URL: <https://www.osce.org/ru/special-monitoring-mission-to-ukraine-closed>.
7. Стамбульський документ. URL: <http://www.osce.org/ru/mc/39573?download=true>.
8. Статут Організації Об'єднаних Націй. Міжнародний документ. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
9. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві : роздаткові матеріали. К. : ВАІТЕ, 2013. 56 с.
10. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К. : КП ОБСЄ, 2015. 208 с.
11. Guidelines on the Protection of Human Rights Defenders : manual / handbook: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Warsaw, ODIHR OSCE, 2014. 152 p.
12. Human Rights Defenders in the OSCE Region: Challenges and Good Practices (April 2007 – April 2008). Warsaw : ODIHR, 2008. 52 p.
13. Human Rights Defenders in the OSCE Region: Our Collective Conscience. Warsaw : ODIHR, 2007. 92 p. 11. Joint Opinion on the Law relating to the Higher Committee for Human Rights and Fundamental Freedoms of the Republic of Tunisia (Opinion 724 /2013) Strasbourg, Warsaw, 17 June 2013. URL: www.legislationline.org/documents/id/17976

14. Materials of the course “Application of the European Convention on Human Rights and the case-law of the European Court of Human Rights” for training participants : OSCE Project Co-ordinator in Ukraine, 27 December 2017. URL: <https://www.osce.org/project-coordinator-in-ukraine/364176>
15. Methodology on Carrying out Monitoring of Judgements on Application of the European Convention on Human Rights and the Case-Law of the European Court of Human Rights by Judges in Ukraine : OSCE Project Co-ordinator in Ukraine, 6 June 2017. URL: <https://www.osce.org/projectcoordinator-in-ukraine/321746>
16. Opinion on the Law 29/1967 concerning the Judicial System, the Supreme Council of the Judiciary, and the Status of Judges in Tunisia (as amended up to 12 August, 2005) Strasbourg, Warsaw, 21 December 2013. URL: <http://www.legislationline.org/documents/id/17846>
17. OSCE Parliamentary Assembly Resolution on Strengthening OSCE Engagement with Human Rights Defenders and National Human Rights Institutions, 5-9 July 2007, Kyiv. URL: <https://www.oscepa.org/documents/all-documents/annualsessions/2007-kyiv/declaration-8/250-2007-kyivdeclaration-eng/file>.
18. Radchenko, Oleksandr, et al. (ed.). National security drivers of Ukraine: information technology, strategic communication, and legitimacy. Springer Nature, 2023.
19. Shmalenko, Iuliia; Yeftieni, Natalia; Semenets-Orlova, Inna. Impact of social media influencers on public policy and political discourse. In: International Conference on Social Science, Psychology and Legal Regulation (SPL 2021). Atlantis Press, 2021. p. 88–93.